

Beszámolók, szemlék, referátumok

Így születtek új terek a DEENK-ben

2019 augusztusában egyszerre kezdődött meg a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) legidősebb és legújabb épületének nagyszabású átépítése. Az Egyetem főépületében működő, lassan 80 éves könyvtárunk (ma Bölcsészettudományi és Természettudományi Könyvtár – BTEK) és az alig másfél évtizede átadott Élettudományi Könyvtár átalakítását főként a megváltozott felhasználói igények tették szükségessé, de céljai és hatásai messze túlmutatnak a pusztán infrastrukturális fejlesztésen. Ebben a cikkben a közel egy évig tartó folyamat eredményeit és néhány tanulságát foglalom össze.¹

Nincs könnyű helyzetben a DEENK, amikor szolgáltatásokat kell szerveznie. A 2001-es megalakulásakor is 6 könyvtár egyesüléséből létrejött szervezet azóta csak bővült, s mára 8 könyvtárat üzemeltet 6 kampuszon és 3 városban. A megszületésekor kitűzött cél, az egységes szolgáltatási környezet kiépítése azonban nagy kihívást jelent, mert könyvtáraink a felhasználói közönségben, a gyűjtemények jellegében és az infrastrukturális kondíciókat illetően is rendkívül változatos képet mutatnak. A felújításban érintett épületek pedig épp két végletet jelenítenek meg: az egyik a tradicionális (könyvtári) értékek szimbóluma, míg a másik a modernitás megtestesítője.

A cél mindkét esetben azonos volt: a meglévő terek bővítése, elsősorban a tanulóhelyek számának növelése céljából, valamint kényelmesebb, variálhatóbb, a mai igényeknek jobban megfelelő bútorok és környezet megteremtése. E közös jegeken túl azonban a két könyvtárhoz sok tekintetben teljesen eltérő hozzáállással kellett közelíteni a célok, a tervezés és a kivitelezés során egyaránt.²

A Bölcsészettudományi és Természettudományi Könyvtár

A műemléki épület átalakítása nem csupán a védettséggel együtt járó eljárásrendek és jogszabályok miatt jelentett kihívást, hanem azért is, mert az 1932-ben átadott épület az Egyetem és a város közössége számára fontos kulturális érték, amihez különös érzékenységgel viszonyulnak. Ez pedig nagy felelősséget ró ránk, így a tervezés és kivitelezés során egyfajta alázattal közelítettünk a feladathoz, arra törekedve, hogy annak eredménye ne csupán a jelen, de az utánunk következő generációk megítélésében is maradandó értéket hordozzon.

Az átalakítások a könyvtár három területét érintették: újra gondoltuk az előcsarnok szerepét, kicseréltük a nagy olvasóterem teljes bútorzatát és egy korábbi raktárat közösségi terré alakítottunk. Mindezt általános renováció, az RFID rendszer kiépítése, valamint új gyűjteményrészek kialakítása egészítette ki. Alább az azóta elindított bemutató körbevezetések menetrendjét követve ismertetem a legfontosabb változásokat.

¹ Az írás eredeti megjelenése:

<https://ekk.org.hu/2020/10/22/uj-terek-a-deenk-ben/>

² Nagyszabású elképzeléseink megvalósítását Európai Unió források, valamint a fenntartó Debreceni Egyetem által biztosított hozzájárulás tette lehetővé. Az EFOP-4.2.1-16-2017-00015 jelű, „A Debreceni Egyetem felsőoktatási infrastruktúra fejlesztése a gyakorlati és szakmai képzés megújítása érdekében” című projektben megvalósult beruházás során az Élettudományi Könyvtár hallgatói terei 59,4 millió forintból, a Bölcsészettudományi és Természettudományi Könyvtár terei 170,7 millió forintból újultak meg. A projekt keretein belül informatikai- és szemléltető eszközöket is vásároltunk 61 millió Ft értékben. A beruházást az egyetem saját forrásból 81,7 millió forint összegben bútorvásárlással, továbbá 16,7 millió Ft értékben RFID technológia kiépítésével egészítette ki. Az összességében közel 400 millió Ft értékű térátalakítás a férőhelykapacitásunk 63%-át érintette.

Az előcsarnok

Kezdjük az előcsarnokkal, azzal a résszel, ahová a főbejáraton keresztül a könyvtárba lépünk. Homlokzata adja a díszudvar északi falát, mely a diplomaosztó ünnepségek állandó hátttere már a kezdetektől, s nem mellesleg az egyik legtöbbet fényképezett belső része a Főépületnek. Ehhez képest az ablakok mögött látható könyvtári tér egyáltalán nem volt hívogató: a szinte üres csarnokban nem voltak könyvespolcok, közepén a kölcsönző pult állt, ezen kívül csak a napilapok szekrényét, néhány fotelt és számítógépasztalt találtunk itt. (Ez utóbbiak ráadásul az üvegfalnak háttal álltak, s így a díszudvar felől nagyszerű rálátás nyílt a PC-k hátulján tekergő kábelrengetegre.)

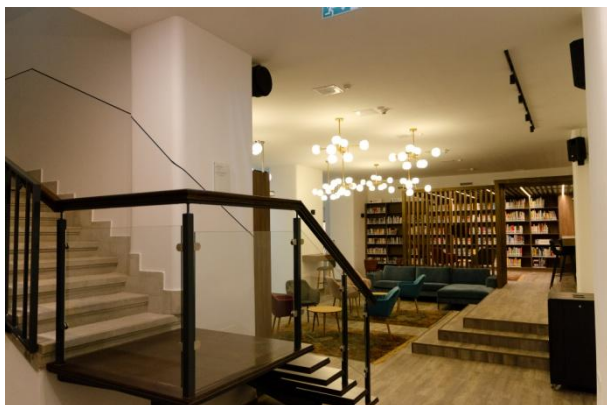
Az előcsarnok átalakításának egyik fontos célja ebből fakadóan egy hívogató, sőt, csalogató enteriőr kialakítása volt. Afféle kávéházi hangulatot igyekeztünk teremteni, ami azt üzeni: gyere be, ülj le és érezd jól magad! A térben most hatalmas szőnyegek, barokkos vonalvezetésű fotelek, kanapék, asztalok és természetesen **könyvekkel teli polcok** várják a betérőket. A szolgáltatásokhoz kapcsolódó funkciók kikerültek a középpontból: az ügyfélszolgálati pult a bejáratú ajtó mellett kapott helyet, a frissen üzembe helyezett RFID önkölcsönző automata pedig az emeletre vezető lépcső mellett áll.

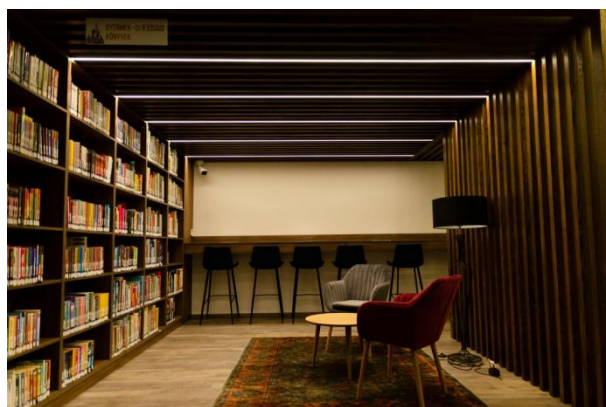

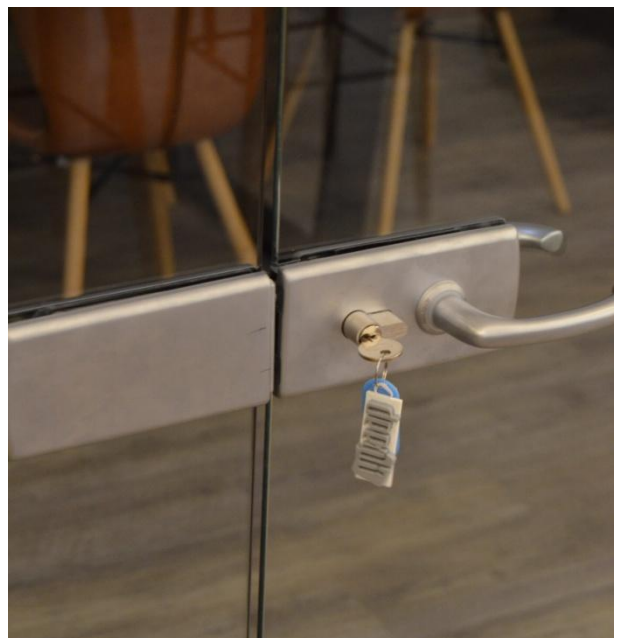
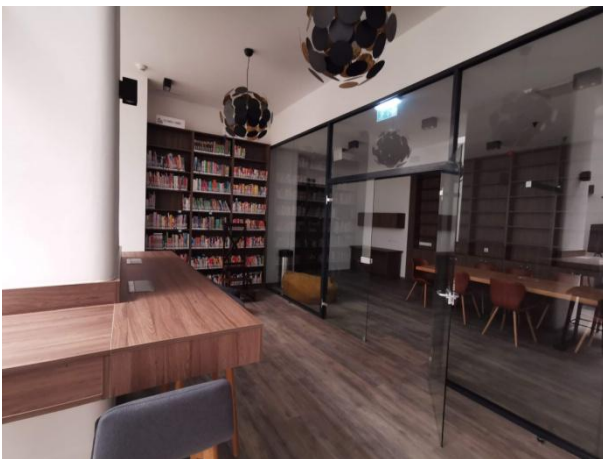
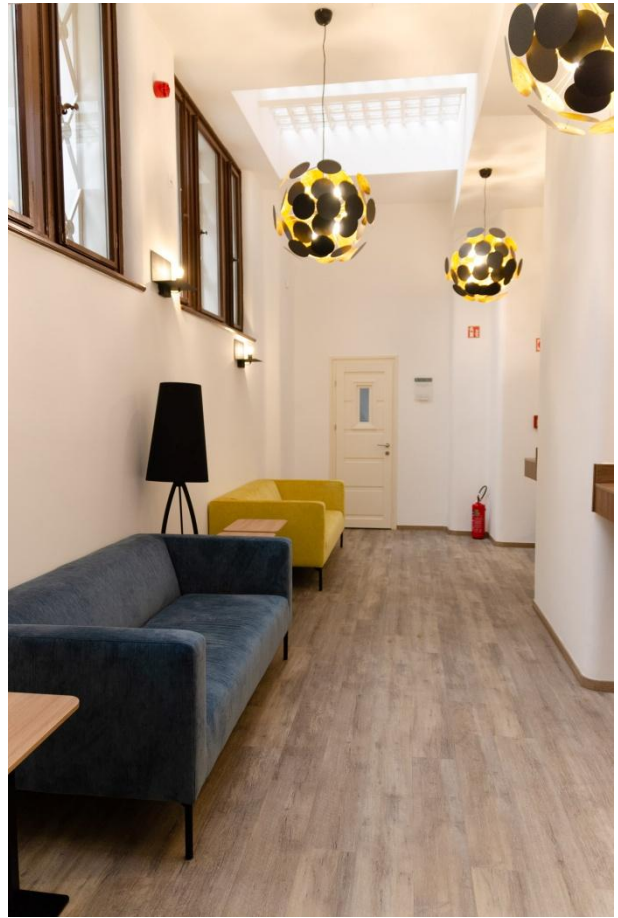
A Sziget

Az átépítés legizgalmasabb részének az egykori duplumtár helyére álmodott közösségi teret tartom, aminek A „Sziget” nevet adtuk. A korábban két-szintes raktárból kikerültek a polcok és dokumentumok (a lehasznált és feldolgozás 2019 elejére ért véget), s a falakig lecsupaszított helyiség átfogó felújítása után a könyvtár, de talán az Egyetem egyik legérdekesebb tere született meg. A pódiummal, pianínóval, kényelmes székekkel, kanapéval és a – tervek szerint – kávé automatával felszerelt Sziget kiváló helyet biztosít majd különböző rendezvényeknek, kiállításoknak és a kellemes kikapcsolódásnak. Emellett itt jött létre az átalakítás leginnovatívabb eleme, a közösségi alkotóműhely (makerspace) is, ahol 3D nyomtató és virtuális szemüvegek várják, hogy használatba vegyék őket.

A duplumtár bontás előtt

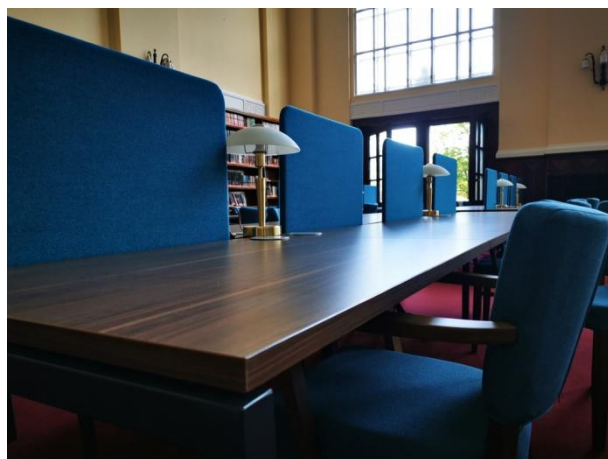
A makerspace ajtajának kulcsán már az általunk nyomtatott kulcstartó fityeg

A Nagyolvasó

Ha a Sziget a legizgalmasabb, a nagy olvasóterem (vagy, ahogy mi hívjuk: „Nagyolvasó”) a leginkább óvatosságot igénylő feladat volt, lévén szó az egyetem egyik legimpozánsabb belső teréről. Itt modern igényeket is kielégítő, jól variálható és kényelmes bútorzat beépítését tűztük ki célul, de úgy, hogy a tér sokak által szeretett és megőrizni kívánt atmoszférája ne változzon.

A hatalmas, 6–8 m hosszú asztalok korábbi, egész termen végigfutó, párhuzamos elrendezése sok tekintetben kényelmetlen volt a használóknak, s csökkentette a terem változatos kihasználásának lehetőségeit is. A konferenciák, nagyobb rendezvények miatti átrendezések nem csupán nehézségek voltak, de a közel 70 éves asztalok állapota miatt egyre több kockázatot is hordoztak magukban.

A munkálatok során az asztalokat és székeket teljes mértékben lecseréltük, s változtattunk elrendezésükön is: alapvetően megmaradt a párhuzamos elhelyezés, de ezt a terem közepén megtöri egy fotelekkel, kisebb polcokkal berendezett szakasz. A kisebb – így könnyen mozgatható – asztalok közé elválasztó panel került, a bejáratot áthelyeztük az időközben megszüntetett ügyfélszolgálati pult helyére, a padló pedig moduláris szőnyegburkolatot kapott. A különleges polcokat nem cseréltük le, de teljes renováláson estek át, ahogy az a falakkal és a falburkolattal is történt.

A hangulat is fontos

A fent érintetteken túl is általános szempont volt a terek harmonikus kialakítása, melyet a részletek kidolgozásakor is érvényesíteni szándékoztunk. A vásárolt bútorok, az egyedileg gyártott polcok és az RFID önkölcsönzőket rejtő szekrény tervezésekor is figyeltünk arra, hogy esztétikailag belesimuljanak az eklektikus-neobarokk épület stílusába. A terek berendezésekor igyekeztünk a tökéletes szimmetria kihangsúlyozására is, ami sajnálatos módon kissé háttérbe szorult az elmúlt évtizedekben. E szándék érhető tetten az előcsarnokban, a Nagyolvasóban és az első emeleti szakgyűjteménynél is, ahol a korábbi polcok ennek megfelelő áthelyezésével nem mellesleg egy lényegesen szellősebb, kényelmesebb teret is sikerült létrehozni.

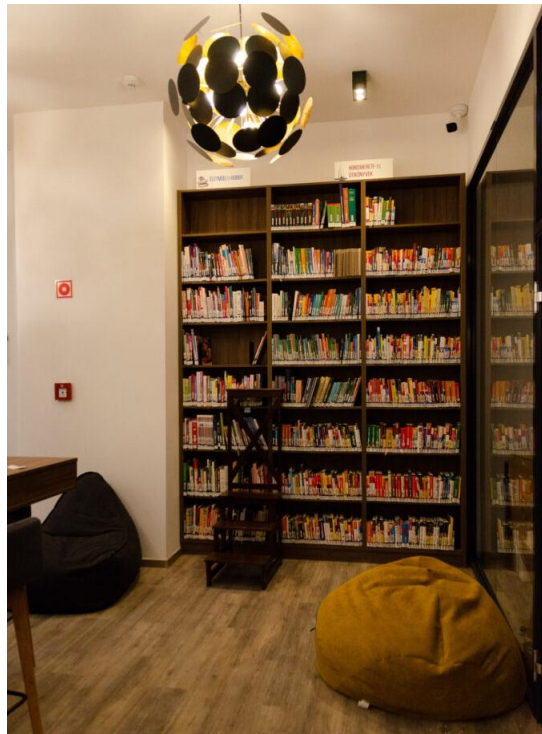
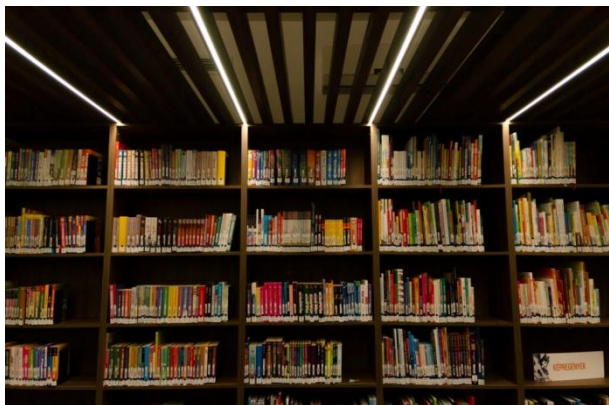
Törekvéseink a kihelyezett feliratok átfogó újratervezését is megkövetelték. E feladatot teljes egészében belső erőforrásokkal oldottuk meg: mi magunk terveztük meg a feliratok stílusát, színeit, tipográfiáját és az azokat hordozó felületeket. Évek óta fontosnak tartjuk ilyen jellegű kompetenciánk fejlesztését, így nagy elismerésként könyveltük el, hogy az örökségvédelmi bejárásan külön kiemelték a feliratok kiválóságát.

Új gyűjtemények is születtek

Magától értetődő, hogy a legszínesebb gyűjteményünkbe a felhasználók nem csak szakirodalomért járnak, de a kikapcsolódáshoz, általános kultúraforgasztáshoz szükséges könyveket is itt keresik. Miután azonban a szórakoztató irodalom és más hasonló tartalmak a szűkös szabadpolc-kapacitás miatt nagyrészt a raktárban sorakoztak, ezen igény kielégítése nehézségekbe ütközött. Az elmúlt években ötletes könyvajánlókkal igyekeztünk az efféle irodalom minél gazdagabb választékát eléjük tárni, s azt tapasztaltuk, hogy a kihelyezett pár száz könyv kölcsönzési aránya kiemelkedően magas. Az új terek kialakításakor tehát nem is volt kérdés: új szabadpolcokat építünk, melyekre szórakoztató jellegű tartalmakat helyezünk.

Így született meg az a 112 polcfolyóméternyi gyűjtemény az előcsarnokban és a Szigetben, melyben a szép- és szórakoztató irodalom mellett, ismeretterjesztő könyvek, popkulturális irodalom (film, zene stb.), gyermek- és ifjúsági könyvek, mesék, honismereti könyvek és nem utolsósorban képregények is helyet kaptak.

Az Élettudományi Könyvtár két emelete

Az ÉTK alig 15 éve nyitotta meg kapuit, de az azóta lezajlott változások sok tekintetben elavulttá tették ezt az épületet is. A kezdetben több mint 800 címet számláló nyomtatott folyóirat-gyűjteményünk mostanra pár 10 címre esett vissza, így a kurrens állomány tárolására beépített szekrények elvesztették funkciójukat. Üresen állva foglalták a helyet, miközben felhasználóink egyre több ülőhelyet igényeltek a tanuláshoz. Egy idő után azt láttuk, hogy tulajdonképpen bárhová leültek, ahol helyet és széket találtak (akár a pultba is), amiből rendre kellemetlen konfliktusos helyzetek generálódtak.

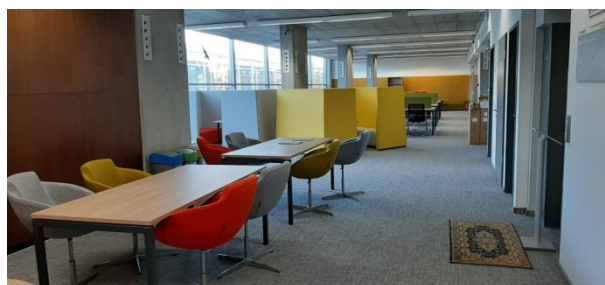
Már az átépítéshez történő előkészületek része volt, hogy 2018-ban kivetítettük a 2. emelet kihasználatlan folyóirat-szekrényeit, sok 10 négyzetméternyi helyet felszabadítva így a térben. A polcok helyén átmenetileg asztalokat, székeket és babzsákfoteleket helyeztünk el, amit nagyon gyorsan birtokba is vettek a tanulást elsősorban a könyvtárban végző orvostanhallgatók.

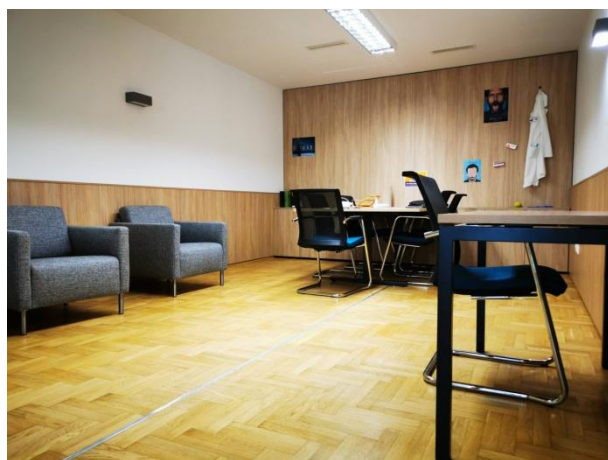
Nem véletlen hát, hogy az ÉTK-ba tervezett változások egyik legfontosabb eleme a régi folyóirat-szekrények helyén kialakítandó új tanulótér lett. A betonpillérekkel osztott térbe öt, egyenként 8-12 férőhelyes tanulószoba került, miután a felhasználók leginkább a csoportos tanulás infrastrukturális feltételeit hiányolták a könyvtárból. A szobák használata változatos módon történik: alapvetően bárki beülhet tanulni, de minimum 4 fős hallgatói csoportok előre le is foglalhatják maguknak. Ennek megfelelően a megépített szobák variábilis kialakítást kaptak: az asztalok és székek áthelyezhetők, attól függően, hogy szeparált jellegű vagy közös munkára van-e igény; a falakra kivetítő kerül (erre még várunk), s igény szerint flipchart táblát, filceket és egyéb eszközöket is biztosítunk a tanulni vágyó csoportoknak.

Nagyobb szabású átalakításra került sor az épület 3. emeletén, s a munkálatok itt a teljes szintre kiterjedtek. Az eredendően számítógépteremként létrejött, az évek során általános tanulótérre váló emelet megfelelő kihasználása több szempontból jelentett nekünk megoldandó problémát. Mindezelőtt a bútorzattal volt gond, mert az inkább egy gépterem funkcióihoz, és nem az elmélyült tanulás céljaira lett kialakítva. Emellett a közlekedő résztől üvegfallal leválasztott termet rendszeresen le kellett zárunk, ha konferenciákat, nagyobb számú résztvevőt érintő megbeszéléseket tartottunk. Ez

főként azért volt gond, mert a legtöbb esetben az így lezárt terem kapacitásainak csupán maximum felét használtuk ki, miközben a hallgatókat megfosztottuk az amúgy is szűkös ülőhelyektől.

Ezért itt a rendelkezésre álló terület felosztása mellett döntöttünk: a közlekedő és a korábbi számítógép terem összeolvasztásával egy egybefüggő, nyitott olvasói teret alakítottunk ki, az emelet észak-nyugati szegletében pedig leválasztottunk egy 40-50 fő befogadására alkalmas előadótermet. Mindezzel együtt az emelet belsőépítészeti jellegzetességeit is újragondoltuk: ötletes kialakítású, különleges bútorokat helyeztünk el, melyek élénk színe jól ellensúlyozza az épület üveg és beton uralta, kissé szürke hangulatát. A moduláris padlószőnyeg, a hanggátló panelek, a lábtartóval szerelt futurisztikus fotelek, a négyszemélyes, szeparált boxok amellet, hogy jelentősen emelik a komfortérzetet, a sok időt itt töltő hallgatók változatos tanulási igényeihez is jobban alkalmazkodnak.

Több ez, mint átépítés

Ahogy arra már korábban utaltam, az átépítés túlmutat az infrastrukturális fejlesztések spektrumán. Ami itt megvalósult az a DEENK jelenlegi törekvéseinek és jövőbeni terveinek lenyomataként, bizonyos értelemben generátoraként értelmezhető. A fizikai átalakulás elemeiben az az értékrend nyilvánul meg, mely a korábbtól eltérő módon közelít a könyvtár és felhasználói közötti viszonyhoz, az intézmény küldetéséhez, szűkebb és tágabb környezetében betöltött szerepeihez és ennek megfelelően másfajta üzeneteket is közvetít a társadalom irányába.

Az egyik ilyen tényező, ami mindkét épületben erősen érzékelhető, hogy mi, könyvtárosok kivonulunk a terekből, s azt átadjuk a használóknak. A munkálatok során vagy felszámoltuk a korábbi olvasószolgálati pultokat (ahogy ez a BTEK-ben történt) vagy "hivatalosan is" a használók rendelkezésére bocsátottuk. Ezzel párhuzamosan egyre nagyobb hangsúly kerül a felhasználók tájékozódását megkönnyítő rendszerekre, az önkiszolgáló funkciók erősítésére, a világos és egyértelmű feliratokra, a tervezett felhasználói útvonalak kialakí-

tására, a felhasználói élmény középpontba helyezésére, s az ezek alapját képező elengedhetetlen mérésekre, megfigyelésekre.

Praktikus apróságokkal igyekeztünk emellett a lehető legnagyobb mértékben megfelelni a mai kor elvárásainak. A mozgáskorlátozottak könyvtárhaznátát segítő megváltoztattuk az OPAC-állványok méretét, s elforgattuk az önkölcsönző monitorjait, hogy azok ülő helyzetből is elérhetők legyenek. Minden lehetséges helyre konnektorokat szereltünk, a padlódobozokat pedig úgy alakítottuk ki, hogy azokhoz könnyen hozzáférjenek a saját eszközt használók. Az aljzatokba, lámpákba USB-csatlakozókat szereltettünk, hogy a nem európai szabványú töltőket használó külföldi hallgatók is mindenféle átalakító nélkül tölthessék fel telefonjaikat.

Újradefiniáltuk a terek funkcióját is. „Non food” és „Silent” zónákat alakítottunk ki puha padlószőnyeggel és plafonról lógatott hangfogó panelekkel, megteremtve az elmélyült tanulás feltételeit. A Szigetet pedig épp ellenkezőleg, egyfajta „zsibongóként” képzeljük el, ahol nem csak a beszélge-

tésnek, de egy kávé elfogyasztásának is van helye.

Az átalakításokat is motiváló törekvések a könyvtárhasználat általános megközelítésére is hatással vannak. A januárban megújított használati sza-

bályzatunkban a korábbinál sokkal rugalmasabban értelmezzük a könyvtári terekben elvárt viselkedést, ami az ügyfélszolgálati munka feladatainak és szerepfelfogásának átértelmezését is természetesen vonja maga után. Szemléletes példája ennek a megközelítésbeli változásnak, hogy míg korábban kifejezetten tiltottuk a lábak felhelyezését az alacsonyabb bútorokra, most kifejezetten ehhez kialakított foteleket rendeltünk, így járulva hozzá a nálunk töltött tanulási órák kényelméhez.

Mindezekből kifolyólag bátran állíthatom, hogy a Covid-19 járvány miatt eltolódott újranyitáskor hozzánk betérő felhasználókat nemcsak fizikai, de egyéb értelemben is megújult könyvtár várta.

Petró Leonárd

(Közönségkapcsolati főigazgató-helyettes
DEENK)